

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

УДК 341.1

Галан В.О.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У РЕГУЛЮВАННІ ПИТАНЬ ПРАВОНАСТУП- НИЦТВА ДЕРЖАВ

У науковій статті автор аналізує участь міжнародних організацій в регулюванні питань правонаступництва. Автор розглядає досвід ООН при вирішенні питання правонаступництва.

Ключові слова: міжнародні організації, правонаступництво, ООН.

Територіальні зміни, що відбулися на геополітичній арені за останні два десятиріччя (об'єднання ФРН і НДР, двох Єменських республік, відокремлення Еритреї від Ефіопії, розпад ЧРСР, СФРЮ, СРСР та ін.), стали поштовхом для активізації наукових досліджень у сфері правонаступництва. Пильну увагу привернули до себе як загальновідомі питання, що потребують вирішення при правонаступництві держав (правонаступництво щодо міжнародних договорів держави-попередниці, державної власності, державних боргів, питання громадянства при правонаступництві держав), так і якісно нові, необхідність урегулювання яких наука відчула вперше (правонаступництво щодо членства в Раді Безпеки ООН, щодо ядерного озброєння).

Водночас, відсутність ефективних механізмів по вирішенню питань міжнародного правонаступництва призвело до того, що до процесу їх урегулювання окрім держав – безпосередніх учасників долучаються також треті країни, постійно діючі міжнародні організації, спеціально створені тимчасові міждержавні інституції тощо.

Світова практика містить приклади колегіального вирішення щодо наслідків правонаступництва, участь у якому брали не тільки та не стільки держави – учасниці фактичного правонаступництва, скільки представники домінуючої у регіоні міжнародної спільноти. До таких можна віднести рішення Європейського порозуміння XIX ст. про Османську імперію, рішення Союзних держав у 1919 р. (Османська імперія, Германська та Австро-Угорська імперії). У нещодавній практиці першою до цього процесу долучилась ООН. Діяльність цієї універсальної міжнародної організації у вирішенні питань щодо членства країн – учасників правонаступництва стала предметом багатьох досліджень у цій царині. Вирішення питання членства в ООН відокремленого від Індії Пакистану стало практично класичним прикладом вирішення питання щодо правонаступництва відносно участі держави- правонаступника в установчому договорі міжнародної організації. Надалі відповідного рішення від ООН потребували випадки відділення Сирії від ОАР, відокремлення Еритреї від Ефіопії, возз'єднання Німеччини, об'єднання Ємену, поділу ЧРСР та СФРЮ, розпад Радянського Союзу тощо. При прийнятті того чи іншого рішення щодо конкретного випадку правонаступництва стосовно членства, ООН була змушена давати свою оцінку даній ситуації.

Досвід ООН щодо самостійного вирішення питань членства при правонаступництві наслідували й інші міжнародні організації. Серед них такі питання ставились до розгляду в НАТО (у зв'язку з об'єднанням Німеччини). А оскільки у рамках правонаступництва відбувається вирішення значної кількості фінансових проблем, що зачіпають міжнародно-правове співробітництво у сфері фінансових і валютних відносин, це питання поставало на порядку денному й у Міжнародному валютному фонді (при розпаді Чехословаччини та СФРЮ), Європейському банку реконструкції та розвитку, в інших фінансових організаціях.

Згодом висловлення міжнародною організацією своєї позиції щодо конкретного випадку правонаступництва стало виходити за межі вирішення лише питання членства новоутворених держав. Такий вид участі міжнародних організацій у врегулюванні питань правонаступництва коливався від видання резолюцій, які містять позицію відповідної міжнародної організації з окремих питань правонаступництва, до спроби вирішення/врегулювання досліджуваної проблематики взагалі. Зокрема, вагомим внеском у процес вирішення проблем правонаступництва стала кодифікаційна робота Комісії міжнародного права ООН, що завершилася прийняттям 2-х Віденських конвенцій про правонаступництво щодо (а) міжнародних договорів 1978 р. і (б) державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р.

Подібні спроби зведення загальних правил у цій царині робили й інші міжнародні інституції. Наприклад, Комісією міжнародного права ООН протягом 1995-1999 рр. було підготовлено Проект статей про громадянство фізичних осіб у зв'язку з правонаступництвом держав, який за суттю є кодифікацією звичаєвих норм в царині громадянства фізичних осіб при територіальних змінах (у зв'язку з правонаступництвом). Державами Ради Європи 6 листопада 1997 р. була підписана Європейська конвенція про громадянство, гл. VI якої присвячена проблемам громадянства при територіальних змінах. Розглядалося це питання й іншим органом Ради Європи – Європейською комісією за демократію через право (Венеціанська комісія), якою в 1996 р. було схвалено Декларацію про наслідки правонаступництва держав для громадянства фізичних осіб. Інститутом міжнародного права була опрацьована спеціальна резолюція „Правонаступництво держав у сфері активів і боргів” від 26 серпня 2001 р. Для вивчення питань правонаступництва, пов'язаних із поділом СРСР, а також Югославії та Чехословаччини, у квітні 1994 р. було створено Комітет у рамках Асоціації міжнародного права. Ним було розглянуто поведінку держав, які виникли внаслідок розпаду СРСР, та цілої низки третіх країн: об'єднаної Німеччини, Австрії, Фінляндії, Франції, Польщі, Великобританії та ін., результати якого викладені у відповідних звітах щодо засідань

Не можна не відзначити й роль постійнодіючих та тимчасово створених судових установ у регулюванні проблем правонаступництва. Окремими видами участі останніх є винесення рішень щодо питань, які виникли у процесі правонаступництва та/або тлумачення норм інституту. До них, зокрема, відносяться рішення Міжнародного Суду ООН які прямо чи опосередковано вирішували питання правонаступництва.

Особливе місце серед міжнародних організацій та інституцій, предметом розгляду яких стали окремі питання правонаступництва держав, займає Арбітражна комісія Міжнародної конференції з колишньої Югославії. За час роботи Арбітражною комісією було зроблено кілька висновків, що містили позицію з питань правонаступництва.

Із розпадом СРСР і створенням на його теренах СНД питання участі міжнародних організацій набуло іншого виміру: СНД стала першою міжнародною організацією з компетенцією у сфері правонаступництва, створеною самими учасниками правонаступництва. Доволі часто витає теза, що СНД – це організація цивілізованого розлучення СРСР.

Таким чином, міжнародна практика загалом містить приклади участі міжнародних організацій у процесі врегулювання питань (як окремих, так і загальних) правонаступництва держав. У зазначеній діяльності постійнодіючих міжнародних організацій та тимчасово створених інституцій можна виділити декілька напрямків: (1) вирішення організацією проблеми правонаступництва її членства для держав – учасниць правонаступництва; (2) кодифікування сталих звичаєвих норм міжнародного правонаступництва; (3) розробка та видання рекомендаційних актів щодо окремих питань правонаступництва; (4) винесення рішень з питань правонаступництва судовими та арбітражними органами.

Галан В.А. Участие международных организаций в урегулировании вопросов правопреемства государств.

В научной статье автор анализирует участие международных организаций в регулировании вопросов правопреемства. Автор рассматривает опыт ООН при решении вопросов правопреемства.

Ключевые слова: международные организации, правопреемство, ООН.

Galan V.A. Participating of international organizations in the settlement of questions of legal successive of the states.

In the scientific article an author analyses participating of international organizations in adjusting of questions of legal successive. An author examines experience of UNO at the decision of questions of legal successive.

Key words: international organizations, legal successive, UNO.

Надійшла до редакції 09.09.2008 р.